

“ L A R U S ”

Alternatywny Informator Ornitologiczny

Numer 3

Luty 2002

Założenia monitoringu ptaków lęgowych Karsiborskiej Kępy

Wstęp

Świat ptaków Deltę Świny, a w tym Karsiborskiej Kępy, jest ciekawy i zróżnicowany. Obok wielu typowych i charakterystycznych gatunków występują tu także gatunki rzadkie a nawet zagrożone wymarciem (np. wodniczka *Acrocephalus paludicola*).

Nie budzi wątpliwości stwierdzenie, że ptaki te wymagają ochrony - zarówno ochrony ich siedlisk lęgowych jak i miejsc żerowania oraz odpoczynku podczas wędrówek i zimowania - tym bardziej, że półnaturalny charakter Karsiborskiej Kępy to stałe zagrożenie postępującą sukcesją a w końcu zanikiem obecnych walorów ornitologicznych.

Od 1993 roku na wyspie istnieje rezerwat Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków i od utworzenia pełni on funkcję miejsca, gdzie realizowane są różne metody czynnej ochrony wartości przyrodniczych. Stosowane zabiegi są bardzo zróżnicowane pod względem technicznym i realizowanych celów. Aby w zdecydowany sposób określić czy przynoszą one zamierzone skutki niezbędna jest ocena stanu samej awifauny wyspy - szczególnie gatunków odbywających tu lęgi.

Jak dotąd Towarzystwo nie prowadziło żadnego programu monitoringu związanego konkretnie z awifauną wyspy. Monitoring ptaków prowadzili tu indywidualnie Ryszard Czeraszewicz, a później Piotr Tadeusz. Dostępne dane można znaleźć w różnych materiałach publikowanych jak i opracowaniach niepublikowanych jednak na ogół dotyczących szerszego obszaru lub wybranych gatunków. Zdecydowanie nigdy tego typu prace nie były tworzone w kontekście zadań stawianych przed rezerwatem „Karsiborska Kępa” a niniejsze założenia monitoringu mają na celu to umożliwić.

Metody monitoringu lęgowego

Na listę monitorowanych ptaków lęgowych Karsiborskiej Kępy składają się 44 zasadnicze gatunki, grupa kaczek oraz 7 gatunków potencjalnie lęgowych (bąk, błotniak zbożowy, sieweczka obrożna, batalion, mewa srebrzysta, zimorodek i pliszka cytrynowa). Spośród nich kluczowymi gatunkami są wodniczka i biegus zmienny.

Przy opisie metod monitoringu określono dla każdego gatunku przedział czasowy¹, w którym należy wykonać liczenia (A - liczenie ptaków dorosłych, G - liczenie gniazd), sposób wykonania liczeń w terenie² (LT), metodę określenia ilości ptaków lęgowych (OL) oraz komentarz, a gdzie jest to konieczne, bardziej szczegółowy opis postępowania w terenie. Dla wszystkich gatunków przyjęto co najmniej 2 wizyty w okresie liczeń, z tym że dla gatunków mniej pospolitych lub o mniejszej koncentracji zaleca się większą ilość wizyt.

a) Perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*

Terminy: połowa kwietnia - koniec maja (A), połowa maja - koniec maja (G).

LT: transekt wodny.

OL: pary, pojedyncze osobniki, gniazda.

Podczas opływania łodzią transektu okalającego całą wyspę liczy się pary, pojedyncze osobniki lub zajęte gniazda.

b) Perkoz rdzawoszyi *Podiceps griseogenus*

Terminy: połowa kwietnia - koniec maja (A), połowa maja - koniec maja (G).

Przypisy:

1. Terminy monitoringu ptaków lęgowych określone są na ogół jako początek, koniec, połowa, środek lub przełom danych miesięcy. W praktyce przyjęto: początek - każdy 1. danego miesiąca, koniec - każdy 30. lub 31. danego miesiąca, połowa - 15. danego miesiąca, przełom - od 20. do 10. następnego miesiąca, środek - od 12. do 18. danego miesiąca. Jeśli względy techniczne tego wymagają konkretne liczenia mogą być wykonane z kilkudniową odchyłką względem określonego przedziału.

2. Jako sposób wykonania liczeń w terenie przyjęto: TRANSEKT - odcinek lub grupę odcinków, które należy pokonać w określonym czasie licząc określone gatunki ptaków spostrzeżone w okolicy transektu (wyodróżnione zostały 4 transekty lądowe i jeden wodny dookoła wyspy); POWIERZCHNIA PRÓBNA - powierzchnia wyodrębniona dzięki zauważalnym w terenie granicom, której wielkość dostosowana jest do liczebności danego gatunku, ilość lęgowych par stwierdzonych na powierzchni próbnej odnosi się do całości terenów o takim samym biotopie (takich samych siedlisk lęgowych); CAŁOŚCIOWE - stosowane w przypadku najmniej licznych gatunków, gdzie możliwe jest określenie 100% populacji lęgowej po wykryciu faktu jej występowania; WYSZUKIWANIE GNIAZD - jako sposób dodatkowy względem powyższych; SPECJALNE - specjalny sposób liczenia wodniczki i wąsatki łączący powierzchnie próbne i transekty z innymi metodami.

Informator „LARUS” tworzony jest przez miłośników ptaków z okolic Świnoujścia. Dotyczy on przede wszystkim tematyki ornitologicznej najbliższego regionu, jednak nie jest zamknięty dla autorów piszących o innych miejscach.

Informator opracowuje: **Paweł Jabłoński** @ pee-j@kki.net.pl ☎ +48 91 3222935

Zapraszam do współpracy i podzielenia się uwagami !

Internet: www.kepa.swinoujscie.com.pl/main/larus-3.pdf

LT: transekt wodny.

OL: pary, pojedyncze osobniki, gniazda.

Podczas opływania łodzią transektu okalającego całą wyspę liczy się pary, pojedyncze osobniki lub zajęte gniazda.

c) Perkozek *Tachybaptus ruficollis*

Terminy: połowa kwietnia - koniec maja (A), początek czerwca - koniec czerwca (G).

LT: transekt wodny.

OL: pary, pojedyncze osobniki, gniazda.

Podczas opływania łodzią transektu okalającego całą wyspę liczy się pary, pojedyncze osobniki lub zajęte gniazda.

d) Bąk *Botaurus stellaris*

Terminy: połowa kwietnia - połowa maja (A).

LT: całociowo.

OL: samce odzywające się nocą.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy policzyć odzywające się nocą samce, podczas monitoringu innych gatunków aktywnych nocą.

e) Łabędź niemy *Cygnus olor*

Terminy: początek kwietnia - połowa maja (A), środek maja (G).

LT: transekt wodny, transekt.

OL: pary, dorosłe z piskletami, gniazda.

Podczas opływania łodzią transektu okalającego całą wyspę liczy się pary lub zajęte gniazda a w późniejszym okresie rodziny z piskletami. Metoda z liczeniem par musi być potraktowana z ostrożnością ze względu na dość liczną frakcję par nielegowych w okolicy.

f) Gęgawa *Anser anser*

Terminy: początek marca - połowa kwietnia (A).

LT: transekt, dodatkowo wyszukiwanie gniazd.

OL: samce strzegące gniazda lub pary udające się na żerowiska. Podczas przechodzenia transektu zwraca się uwagę na samce strzegące gniazda lub pary udające się na żerowiska rano lub wieczorem.

g) Ohar *Tadorna tadorna*

Terminy: połowa maja - połowa czerwca (G).

LT: transekt.

OL: gniazda.

Podczas przechodzenia transektu liczy się zajęte nory.

h) Kaczki

Terminy: początek kwietnia - połowa czerwca (A).

LT: transekt wodny, transekt.

OL: pary, samce, samice, zaniepokojone samice.

Podczas przechodzenia transektu liczy się: przez cały kwiecień dorosłe samce krzyżówki, od połowy kwietnia do połowy czerwca dorosłe samice czernicy, od połowy maja do połowy czerwca dorosłe samice pozostałych gatunków. W przypadku cyranki na łąkach i pastwiskach uwagę zwracać należy na pary i zaniepokojone samice (penetrować dokładnie ze względu na niską wykrywalność).

i) Błotniak łąkowy *Circus pygargus*

Terminy: przełom maja i czerwca (A), środek maja (G).

LT: całociowo.

OL: samce budujące gniazda, gniazda.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy policzyć samce noszące materiał na budowę gniazda w czasie monitoringu transektów i powierzchni próbnych lub znalezione zajęte gniazda.

j) Błotniak zbożowy *Circus cyaneus*

Terminy: przełom maja i czerwca (A), środek maja (G).

LT: całociowo.

OL: samce budujące gniazda, gniazda.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy policzyć samce noszące materiał na budowę gniazda w czasie monitoringu transektów i powierzchni próbnych lub znalezione zajęte gniazda.

k) Błotniak stawowy *Circus aeruginosus*

Terminy: połowa kwietnia - połowa maja (A), środek maja (G).

LT: całociowo.

OL: samce budujące gniazda, gniazda.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy policzyć samce noszące materiał na budowę gniazda w czasie monitoringu transektów i powierzchni próbnych lub znalezione zajęte gniazda.

l) Przepiórka *Coturnix coturnix*

Terminy: cały czerwiec (A).

LT: całociowo.

OL: samce odzywające się wieczorem i nocą.

Ponieważ potencjalna populacja będzie dość nieliczna wystarczy policzyć odzywające się wieczorem i nocą samce, podczas monitoringu innych gatunków aktywnych o tych porach.

m) Derkacz *Crex crex*

Terminy: cały czerwiec (A).

LT: całociowo.

OL: samce odzywające się wieczorem i nocą.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy policzyć odzywające się wieczorem i nocą samce, podczas monitoringu innych gatunków aktywnych o tych porach.

n) Zielonka *Porzana parva*

Terminy: połowa maja - koniec czerwca (A).

LT: powierzchnia próbna.

OL: samce odzywające się wieczorem - stymulacja magnetofonowa.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni próbnej za pomocą stymulacji nagraniem głosów własnego gatunku liczy się reagujące i normalnie odzywające się samce.

o) Kropiatka *Porzana porzana*

Terminy: połowa maja - koniec czerwca (A).

LT: powierzchnia próbna.

OL: samce odzywające się wieczorem - stymulacja magnetofonowa.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni próbnej za pomocą stymulacji nagraniem głosów własnego gatunku liczy się reagujące i normalnie odzywające się samce.

p) Wodnik *Rallus aquaticus*

Terminy: połowa kwietnia - połowa czerwca (A).

LT: powierzchnia próbna.

OL: samce odzywające się wieczorem - stymulacja magnetofonowa.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni próbnej za pomocą stymulacji nagraniem głosów własnego gatunku liczy się reagujące i normalnie odzywające się samce.

q) Kokoszka *Gallinula chloropus*

Terminy: połowa maja - połowa czerwca (A).

LT: transekt.

OL: samce odzywające się w dzień - stymulacja magnetofonowa.

Podczas przechodzenia transektu liczy się samce odzywające się i reagujące na nagrania głosów własnego gatunku.

r) Łyska *Fulica atra*

Terminy: połowa kwietnia - połowa maja (A).

LT: transekt wodny, transekt.

OL: pojedyncze osobniki.

Podczas opływania łodzią transektu okalającego całą wyspę liczy się pojedyncze osobniki (nie stadka) w pobliżu wyspy.

s) Żuraw *Grus grus*

Terminy: cały kwiecień (A i G).

LT: całościowo.

OL: pary, gniazda.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy policzyć pary lub gniazda żurawi podczas monitoringu innych gatunków.

t) Sieweczka obroźna *Charadrius hiaticula*

Terminy: połowa kwietnia - koniec czerwca (A).

LT: całościowo, dodatkowo wyszukiwanie gniazd.

OL: pojedyncze osobniki.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy podczas monitoringu transektów lub powierzchni próbnych policzyć wszystkie osobniki ze zwróceniem uwagi na ich rozmieszczenie. Metoda z liczeniem osobników musi być potraktowana z ostrożnością ze względu na jej zawodność - najlepsze wyniki daje jedynie znalezienie i policzenie gniazd.

u) Czajka *Vanellus vanellus*

Terminy: przełom kwietnia i maja (A).

LT: powierzchnia próbna.

OL: zaniepokojone osobniki.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni liczy się zaniepokojone ptaki zwracając uwagę na ich rozmieszczenie.

v) Biegus zmienny *Calidris alpina*

Terminy: początek kwietnia - połowa czerwca (A i G).

LT: całościowo, dodatkowo wyszukiwanie gniazd.

OL: zaniepokojone osobniki, osobniki budujące gniazda, dorosłe z piskletami, gniazda.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy podczas monitoringu transektów lub powierzchni próbnych policzyć osobniki budujące gniazda, osobniki zaniepokojone, w późniejszym okresie dorosłe z piskletami. Można też policzyć znalezione gniazda.

w) Batalion *Philomachus pugnax*

Terminy: przełom maja i czerwca, ewentualnie do końca czerwca (A).

LT: całościowo, dodatkowo wyszukiwanie gniazd.

OL: zaniepokojone samice.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy podczas monitoringu transektów lub powierzchni próbnych policzyć zaniepokojone samice ze zwróceniem uwagi na ich rozmieszczenie. Dla szacunku wstępnego można policzyć tokujące osobniki na przełomie kwietnia i maja.

x) Kulik wielki *Numenius arquata*

Terminy: przełom kwietnia i maja (A).

LT: transekt.

OL: zaniepokojone osobniki.

Podczas przechodzenia transektu liczy się zaniepokojone osobniki.

y) Rycyk *Limosa limosa*

Terminy: przełom kwietnia i maja (A).

LT: transekt.

OL: zaniepokojone osobniki.

Podczas przechodzenia transektu liczy się zaniepokojone osobniki.

z) Krwawodziób *Tringa totanus*

Terminy: przełom kwietnia i maja (A).

LT: transekt.

OL: zaniepokojone osobniki.

Podczas przechodzenia transektu liczy się zaniepokojone osobniki

aa) Kszyk *Gallinago gallinago*

Terminy: połowa maja - koniec maja (A).

LT: transekt.

OL: tokujące samce.

Podczas przechodzenia transektu liczy się tokujące samce.

bb) Mewa srebrzysta *Larus argentatus*

Terminy: początek maja - koniec maja (G).

LT: całościowo.

OL: gniazda.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy policzyć zajęte gniazda.

cc) Zimorodek *Alcedo atthis*

Terminy: połowa maja - koniec czerwca (G).

LT: całościowo, dodatkowo wyszukiwanie gniazd.

OL: gniazda.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy policzyć zajęte nory.

dd) Skowronek *Alauda arvensis*

Terminy: przełom kwietnia i maja (A).

LT: powierzchnia próbna.

OL: samce odzywające się w dzień.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni próbnej liczy się odzywające się samce.

ee) Dymówka *Hirundo rustica*

Terminy: połowa maja - koniec czerwca (G).

LT: całościowo.

OL: gniazda.

Ponieważ cała populacja jest łatwa do zlokalizowania i oszacowania liczy się wszystkie gniazda z ewentualnym określeniem ich rozmieszczenia.

ff) Świergotek łąkowy *Anthus pratensis*

Terminy: przełom kwietnia i maja (A).

LT: powierzchnia próbna.

OL: samce odzywające się w dzień.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni próbnej liczy się odzywające się samce.

gg) Pliszka siwa *Motacilla alba*

Terminy: przełom kwietnia i maja (G).

LT: całościowo.

OL: gniazda.

Ponieważ cała populacja jest łatwa do zlokalizowania i oszacowania liczy się wszystkie gniazda z ewentualnym określeniem ich rozmieszczenia.

hh) Pliszka żółta *Motacilla flava*

Terminy: przełom maja i czerwca (A).

LT: powierzchnia próbna.

OL: samce odzywające się w dzień.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni próbnej liczy się odzywające się samce.

ii) Pliszka cytrynowa *Motacilla citreola*

Terminy: przełom maja i czerwca (A).

LT: całościowo.

OL: samce odzywające się w dzień.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy

policzyć odzywające się samce, podczas monitoringu innych gatunków aktywnych o tej samej porze.

jj) Pokląskwa *Saxicola rubetra*

Terminy: przełom maja i czerwca (A).

LT: powierzchnia próbna.

OL: samce odzywające się w dzień.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni próbnej liczy się odzywające się samce.

kk) Białorzytka *Oenanthe oenanthe*

Terminy: połowa maja - koniec maja (A).

LT: całościowo.

OL: samce odzywające się w dzień.

Ponieważ potencjalna populacja będzie dość nieliczna wystarczy policzyć odzywające się samce, podczas monitoringu innych gatunków aktywnych o tej samej porze.

ll) Brzęczka *Locustella luscinioides*

Terminy: połowa kwietnia - koniec maja (A).

LT: transekt.

OL: samce odzywające się nocą.

Podczas przechodzenia transektu liczy się odzywające się samce.

mm) Świerszczak *Locustella naevia*

Terminy: przełom maja i czerwca (A).

LT: transekt.

OL: samce odzywające się wieczorem.

Podczas przechodzenia transektu liczy się odzywające się samce.

nn) Trzciniak *Acrocephalus arundinaceus*

Terminy: połowa kwietnia - koniec maja (A).

LT: transekt.

OL: samce odzywające się nocą.

Podczas przechodzenia transektu liczy się odzywające się samce.

oo) Rokitniczka *Acrocephalus schoenobaenus*

Terminy: połowa maja - koniec maja (A).

LT: powierzchnia próbna.

OL: samce odzywające się wieczorem.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni próbnej liczy się odzywające się samce.

pp) Wodniczka *Acrocephalus paludicola*

Terminy: maj - czerwiec (A), czerwiec (G).

LT: całościowo (liczenie specjalne).

OL: samce odzywające się wieczorem, schwytane ptaki, samice z pokarmem, gniazda.

Zastosowana jest tu specjalna metoda łącząca w sobie liczenie na transektach oraz chwytanie i znakowanie - głównym wyznacznikiem populacji lęgowej są śpiewające samce, ale ze względu na kluczową rolę tego gatunku w kontekście ochrony walorów Karsiborskiej Kępy odnotowuje się także odnalezione gniazda i zaobserwowane grupy rodzinne. Dla wodniczki opracowany jest osobny program.

qq) Łozówka *Acrocephalus palustris*

Terminy: połowa czerwca - koniec czerwca (A).

LT: powierzchnia próbna.

OL: samce odzywające się wieczorem.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni próbnej liczy się odzywające się samce.

rr) Trzcinniczek *Acrocephalus scirpaceus*

Terminy: połowa maja - koniec maja (A).

LT: powierzchnia próbna.

OL: samce odzywające się wieczorem.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni próbnej liczy się odzywające się samce.

ss) Piegża *Sylvia curruca*

Terminy: cały maj (A).

LT: transekt.

OL: samce odzywające się w dzień.

Podczas przechodzenia transektu liczy się odzywające się samce.

tt) Cierniówka *Sylvia communis*

Terminy: połowa maja - koniec maja (A).

LT: transekt.

OL: samce odzywające się w dzień.

Podczas przechodzenia transektu liczy się odzywające się samce.

uu) Wąsatka *Panurus biarmicus*

Terminy: początek kwietnia - koniec czerwca (A).

LT: powierzchnia próbna (liczenie specjalne).

OL: znakowanie.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni próbnej można liczyć wszystkie osobniki jednak metoda ta jest obciążona poważnym błędem w obu kierunkach, z tego względu określenie ilości par lęgowych polega na chwytaniu, znakowaniu i dalszej obserwacji ptaków tego gatunku. Ptaki mogą gnieździć się w luźnych koloniach a ewentualne wyszukiwanie gniazd powinno odbyć się w jak najkrótszym czasie.

vv) Gąsiorek *Lanius collurio*

Terminy: przełom maja i czerwca (A i G).

LT: transekt.

OL: samce odzywające się w dzień, gniazda.

Podczas przechodzenia transektu liczy się odzywające się samce lub zajęte gniazda.

ww) Wrona siwa *Corvus corone cornix*

Terminy: cały kwiecień (G).

LT: całościowo.

OL: gniazda.

Ponieważ cała populacja jest łatwa do zlokalizowania i oszacowania liczy się wszystkie gniazda z ewentualnym określeniem ich rozmieszczenia.

xx) Makolągwa *Carduelis cannabina*

Terminy: przełom kwietnia i maja (A).

LT: transekt.

OL: samce odzywające się w dzień.

Podczas przechodzenia transektu liczy się odzywające się samce.

yy) Dziwonka *Carpodacus erythrinus*

Terminy: połowa maja - połowa czerwca (A).

LT: całościowo.

OL: samce odzywające się w dzień.

Ponieważ potencjalna populacja będzie bardzo nieliczna wystarczy policzyć odzywające się samce, podczas monitoringu innych gatunków aktywnych o tej samej porze.

zz) Potrzos *Emberiza schoeniclus*

Terminy: przełom kwietnia i maja (A).

LT: powierzchnia próbna.

OL: samce odzywające się w dzień, pojedyncze osobniki.

Na określonej dla tego gatunku powierzchni próbnej liczy się odzywające się samce i pojedyncze osobniki.

Realizacja techniczna monitoringu lęgowego

Wykorzystanie metod monitoringu przedstawionych w poprzednim rozdziale wymaga dobrego technicznego przygotowania. Przede wszystkim wyznaczone zostały trasy transektów, w tym wodnego (jedna) oraz lądowych (cztery). Następnie określone zostały obszary powierzchni próbnych. Wyróżniono sześć powierzchni dla różnych gatunków, z tym że część z nich jest wspólna dla kilku gatunków.

Daty liczeń dobrze jest zestawić w tabeli ukazując także podział na akcje dzienne, wieczorne i nocne, oraz na transekcje wodnym. Ułatwi to wybór godziny wyjścia w teren i przydział transektów obserwatorom.

Jako liczenia dzienne przyjęto wczesne poranne wyjścia około godziny 6³⁰, to samo dotyczy kontroli na transekcji wodnym. Liczenia wieczorne i nocne są na ogół połączone - ich zakres godzinowy rozpoczyna się na pół godziny przed zachodem słońca a kończy około czwartej nad ranem.

Podczas wykonywania liczeń wszystkich typów dane nanosi się na bieżąco na mapy terenowe obrazujące całą wyspę lub stosowny wycinek (transekt, powierzchnie próbną). Skala map nie jest dokładnie określona jednak powinna pozwalać na dość dokładne oznaczenie lokalizacji gniazd (zalecana większa od 1:10000). W terenie na mapie oznacza się wszystkie wymagane w trakcie danego liczenia gatunki oraz ich charakterystyczne cechy lub zachowania - w zależności od metodyki opisanej powyżej. Jako symbole do oznaczania ptaków i ich zachowań przyjęto symbole standardowe (Tomiałojć L. 1976) ewentualnie uzupełnione o inne wynikające z lokalnej specyfiki.

Podczas monitoringu ptaków wymagającego stymulacji nagraniem głosów przedstawicieli danego gatunku należy oczywiście pamiętać o zabraniu stosownego sprzętu i wcześniejszym nagraniu odpowiednich głosów.

W trakcie wykonywania kontroli na transekcji wodnym wykorzystuje się łódź oraz kajaki. Łodzi używa się głównie do opływania północnej strony wyspy (od strony rzeki Świny), natomiast kajaki stają się niezbędne podczas przemierzania Rzeckiego Nurtu, który w wielu miejscach jest wypłycony, zamulony lub pozarastany trzcina. Również dobierając łódź należy zwrócić uwagę na jej zanurzenie gdyż konieczne może być dość bliskie podpływanie do strefy przybrzeżnej.

Podczas całej akcji monitoringu ptaków lęgowych Karsiborskiej Kępy konieczne jest zorganizowanie co najmniej 5 osób (przy założeniu monitorowania wszystkich gatunków). Szczególnie zwiększona liczba uczestników konieczna będzie w takich dniach, w których odbywa się równoczesne liczenie na kilku transektach, powierzchniach próbnych i z wody, a dodatkowo tego samego dnia rozpoczyna się kontrola wieczorna i nocna.

W czasie przebywania określonych transektów czy powierzchni próbnych należy też zwracać uwagę na potencjalnie niebezpieczne miejsca - głębokie rowy, torfowiska, druty kolczaste, słupki itp. Dokładne wytyczne co do bezpieczeństwa wydawane są przed wyjściem w teren. Wówczas także omawiane są inne sprawy organizacyjne tak więc należy zarezerwować nieco więcej czasu niż ten wymagany na same obserwacje.

Literatura

- ☑ Borowiec M., Stawarczyk T., Witkowski J. 1981, Próba uściślenia metod oceny liczebności ptaków wodnych. „Notatki ornitologiczne” nr 25, tom I-II.
- ☑ Ranoszek E. 1983, Weryfikacja metod oceny liczebności ptaków wodnych w warunkach stawów milickich. „Notatki ornitologiczne” nr 22, tom I-II.
- ☑ Stępniewski J. 1997, Wykrywanie gniazd jako metoda badania liczebności populacji lęgowej Wąsatki *Panurus biarmicus*. „Orlik” nr 23 (marzec 1997).
- ☑ Tomiałojć L. 1976, Skróty i znaki zalecane w badaniach ilościowych nad ptakami. „Notatki ornitologiczne” nr 17, tom I-II.
- ☑ Tomiałojć L. 1980, Kombinowana odmiana metody kartograficznej do liczenia ptaków lęgowych. „Notatki ornitologiczne” nr 21, tom I-IV.
- ☑ Tomiałojć L. 1990, Ptaki Polski. PWN, Warszawa.
- ☑ Włodarczyk A. 1999, Rozmieszczenie i liczebność polskiej populacji biegusa zmiennego *Calidris alpina schinzii*. „Notatki ornitologiczne” nr 42, tom I-II.

Uwagi

Powyższy artykuł oparty został na tekście z marca 2001: „Założenia monitoringu ptaków Karsiborskiej Kępy. Monitoring lęgowy - metodyka, organizacja techniczna” w opracowaniu Pawła Jabłońskiego i Piotra Tadeusza.

Ponieważ opracowanie tamto, z oczywistych względów, wykonane zostało jeszcze przed rozpoczęciem programu monitoringu toteż niniejszy artykuł wprowadza już drobne modyfikacje wynikające z doświadczeń po akcji z sezonu 2001.

Celem opracowania opisywanych tu założeń było ustalenie w miarę jednolitych i powtarzalnych sposobów monitorowania ptaków lęgowych Karsiborskiej Kępy. Tak jak mówi wstęp do artykułu, potrzeba wykonywania takich badań wynika z konieczności kontroli stanu populacji lęgowych ptaków wyspy, oraz co najważniejsze z konieczności weryfikacji skuteczności działań ochronnych podejmowanych przez OTOP na terenie rezerwatu „Karsiborska Kępa”.

Założenia i metodyka monitoringu lęgowego ptaków Karsiborskiej Kępy stosowane będą, z małymi modyfikacjami, także w kolejnych sezonach lęgowych.

Opracowanie: **Paweł Jabłoński**

Wyniki monitoringu ptaków lęgowych Karsiborskiej Kępy

Wprowadzenie

Artykuł niniejszy dotyczy wyników monitoringu ptaków gniazdujących na wyspie Karsiborskiej Kępie w sezonie 2001 prowadzonego przez Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków w ramach programu monitoringu ptaków lęgowych.

Wdrażanie usystematyzowanego programu dla Karsiborskiej Kępy rozpoczęto właśnie od wymienionego wyżej sezonu, tak więc zebrane dane, a tym bardziej, zebrane doświadczenia posłużą do wprowadzenia niezbędnych zmian już od bieżącego roku.

Jak każde początki, także i początek tego programu dał wiele do przemyśleń i uzmysłowił co można wykonać łatwo, a do czego trzeba poczynić większe przygotowania. Zanim jednak w jaśniejszy sposób zostaną zaprezentowane wnioski jakie pojawiły się po pierwszym roku realizacji programu warto zapoznać się z samymi wynikami i sposobami zbierania danych.

Organizacja i metodyka

Dokładne założenia organizacji monitoringu, tak pod względem metodycznym jak i technicznym, przedstawione zostały w dokumencie autorstwa Pawła Jabłońskiego i Piotra Tadeusza pt. „Założenia monitoringu ptaków Karsiborskiej Kępy. Monitoring lęgowy - metodyka, organizacja techniczna” z marca 2001.

Wszystkich zainteresowanych odsyłam do tego dokumentu, natomiast w tym miejscu wypada przedstawić te założenia lub sposoby monitoringu, które uległy zmianie na etapie działań w terenie albo później, przy interpretacji danych.

Spośród 59-u gatunków lęgowych i potencjalnie lęgowych w sezonie 2001 stwierdzono ich 37, z czego udało się zmonitorować populacje 28-u (około 75%).

Dla każdego z monitorowanych gatunków wykonano 3-4 kontrole. Niestety wyjątkiem są tu perkoz dwuczuby, kaczki i łyska, które powinny być monitorowane na transekcje wodnym. Ze względu na kłopoty z organizacją obserwacji na tym transekcje wyniki bazują w większości na liczeniach prowadzonych z ładu. Liczono perkozy i kaczki widoczne w strefie przybrzeżnej oraz kaczki na obszarze wyspy (krzyżówka, krakwa, cyranka i cyraneczka). Podczas liczenia łysek główną rolę odgrywały głosy słyszalne w strefie przybrzeżnej (liczono z wału okalającego wyspę).

W przypadku kilku innych gatunków zmieniona została metodyka obserwacji. Dla bąka zastosowano zupełnie inną metodykę niż w „Założeniach monitoringu...”, a mianowicie przyjęto liczenie wszystkich dorosłych ptaków. Prowadząc liczenia wodnika i kokoszki zrezygnowano ze stymulacji magnetofonowej w związku z kłopotami w uzyskaniu stosownego sprzętu i nagrań.

Pośród populacji lęgowych dla których wykonano wszystkie zamierzone obserwacje wyróżnić można grupę gatunków dla których nie było, podczas interpretacji danych, jednoznacznych faktów potwierdzających ich lęgowość. Gatunki te uznano jako prawdopodobnie lęgowe. Do grupy tej zaliczają się: bąk, ohara, cyraneczka, głowienka, czernica i błotniak łąkowy.

W dwóch przypadkach - ohara i błotniak łąkowy - wyniki liczeń uzyskane z terenu wskazują zero, jednak po interpretacji przyjęto odpowiednio 3 i 1 parę prawdopodobnie lęgowych. Dla ohara interpretacja przedstawia się następująco: „ponieważ nie udało się znaleźć użytkowanych gniazd podana ilość wynika z obserwacji grup ptaków i wyodrębnienia terytorialnych par,

założenie takie przyjęto bazując na fakcie, że Karsiborska Kępa posiada wiele dogodnych lęgowisk dla tego gatunku”. Dla błotniaka łąkowego interpretacja wygląda tak: „para posiadała określone terytorium, tokowała, być może nie zaobserwowano budowy gniazda”.

Oczywiście za prawdopodobnie lęgowe można by uznać wszystkie pozostałe gatunki stwierdzone w tym sezonie na wyspie. Jednak, jak to już było wyżej wspomniane, nie wykonano dla nich monitoringu toteż w niniejszym opracowaniu nie przyznano im żadnego statusu. Należą tu: świstun, płaskonos, zielonka, kropiatka, kszczyk, pliszka żółta, rokitniczka, trzcinniczek, wąsatka.

Warto także zapoznać się z organizacją techniczną akcji monitoringu (tutaj znowu proponuję zapoznać się z „Założeniami monitoringu...”). W akcji niezbędne były dwa „zasoby” - przede wszystkim ludzie dysponujący odpowiednią wiedzą, doświadczeniami terenowymi no i czasem, po drugie sprzęt i materiały w postaci lornetek, podkładów mapowych terenowych i do zestawień podsumowujących, następnie łódź lub kajaki oraz dyktafon głośnomówiący i kasety z nagraniami ptasich głosów.

Ludzie - najważniejszy „zasób”. W planach było prowadzenie liczeń przez co najmniej pięć osób, tak aby pokryć jak największy obszar i nie pominąć żadnych terminów, a co za tym idzie żadnych gatunków.

Niestety, ze względu na brak zainteresowania akcją ze strony Szczecińskiej Grupy OTOP oraz z powodu braku środków finansowych na zwrot kosztów przyjazdu na akcję osób z terenu kraju, udało się pozyskać tylko dwóch miejscowych wolontariuszy - Mieczysława Kałwę i Piotra Tadeusza. Razem z niżej podpisanym, nadzorcą rezerwatu „Karsiborska Kępa”, stanowili oni trzon ekipy prowadzącej program.

W akcji uczestniczył także Grzegorz Kiljan, który prowadził monitoring wodniczki, łącznie z jej obrączkowaniem. On także dostarczył część danych dotyczących gegawy i dymówki.

W liczeniach z wody i doraźnie z ładu pomógł Juliusz Kisiel, prowadzący monitoring ptaków Deltę Świny.

W kwestii sprzętu i materiałów najmniej kłopotów było z podkładami mapowymi i lornetkami co wręcz umożliwiło prowadzenie liczeń, a najwięcej problemów sprawiło sprowadzanie dyktafonu i nagrań, ostatecznie i tak nieudane (zawiodła osoba która miała je dowieźć z Gdańska).

Choć ze względów pogodowych nie wszystkie liczenia z wody doszły do skutku to wypada zaznaczyć, że dostępne były także kajaki. Zapewnił je sam uczestnik akcji - Mieczysław Kałwa.

Wyniki - zestawienie tabelaryczne

W poniższej tabeli zestawiono wyniki monitoringu. Tabela pozwala na porównanie interpretacji danych terenowych (ilość par) z samymi wynikami otrzymanymi z terenu (dane terenowe). W przypadku gatunków, dla których nie wykonano monitoringu lub wykonano go w stopniu niewystarczającym wpisano b.d. - brak danych.

l.p.	nazwa gatunku	ilość par	dane terenowe
1.	perkoz dwuczuby	8	8
2.	bąk	1	1
3.	gegawa	6	6

4.	ohar	3	0
5.	świstun	b.d.	b.d.
6.	krzyżówka	21	21
7.	krakwa	3	3
8.	plaskonos	b.d.	b.d.
9.	cyranka	3	3
10.	cyraneczka	18	18
11.	głowienka	6	12
12.	czernica	5	5
13.	błotniak łąkowy	1	0
14.	przepiórka	1	1
15.	zielonka	b.d.	b.d.
16.	kropiatka	b.d.	b.d.
17.	wodnik	28	2
18.	kokoszka	2	2
19.	łyska	36	24
20.	czajka	6	6
21.	kulik wielki	1	1
22.	krwawodziób	3	3
23.	kszyk	b.d.	b.d.
24.	skowronek	42	6
25.	dymówka	6	6
26.	świergotek łąkowy	21	3
27.	pliszka siwa	2	2
28.	pliszka żółta	b.d.	b.d.
29.	białorzytka	1	1
30.	brzęczka	14	14
31.	rokitniczka	b.d.	b.d.
32.	wodniczka	10	28
33.	trzcinniczek	b.d.	b.d.
34.	wąsatka	b.d.	b.d.
35.	wrona siwa	2	2
36.	dziwonia	2	2
37.	potrzos	76	19

Wnioski

Podsumowując ubiegłoroczną akcję monitoringu ptaków lęgowych Karsiborskiej Kepy pragnę wyrazić nadzieję, że opracowane założenia i sposób realizacji programu monitoringu są sensowne i choć może nie zawsze da się je wykorzystać w pełni to będą przynosić realne wyniki.

Już po pierwszym roku widać, że zakładany przebieg takich akcji w praktyce zawsze wygląda nieco inaczej. To co jest najwyraźniejsze, to fakt zbyt ambitnego i zbyt kompleksowego potraktowania zagadnienia. Jak pokazała praktyka nie jest możliwe dokładne zmonitorowanie wszystkich gatunków.

Nie oznacza, to także, że „Założenia monitoringu...” nie będą przydatne. Mam nadzieję, że są na tyle uniwersalne, że można z nich wybrać najważniejsze gatunki, a co za tym idzie zmniejszyć „zapotrzebowanie” na ludzi wykonujących liczenia i na czas.

Próbując określić ramy przyszłej, a więc tegorocznej, akcji monitoringu lęgowego stanowczo stwierdzam, że konieczne będzie zwiększenie niezależności od sprzętu i ludzi z zewnątrz. Jak się okazuje koszty „zewnętrznej pomocy” są zbyt duże, jednak

pozostaje obawa, czy w tym roku uda się zebrać chociaż dwóch wolontariuszy?

Wszystkie tego typu wątpliwości sprowadzają się do jednej konkluzji - niezbędne jest wybranie kilkunastu kluczowych gatunków lęgowych, a dla reszty wprowadzenie priorytetów, które pokażą czy dany gatunek powinien być monitorowany w drugiej kolejności (gdy np. są wolontariusze) czy można go pominąć.

Na pewno na liście najważniejszych znajdują się wodniczka, biegus zmienny i inne siewkowce, wrona siwa i błotniaki a poza tym może gęgawa. Dobrym uzupełnieniem mogły by być gatunki pospolite - potrzos w trzciniowiskach i skowronek lub świergotek łąkowy na pastwiskach. Poza tym inne gatunki nie tak liczne i łatwe do policzenia.

Decyzje zapadną już wkrótce, a o ich rezultatach Czytelnicy na pewno dowiedzą się z A.I.O. „Larus”.

Podsumowywał: Paweł Jabłoński

Monitorowane gatunki lęgowe:

liczenia dzienne wodne:

- perkoz dwuczuby, perkoz rdzawoszyi, perkozek, łabędź niemy, kaczki (bez cyranki), łyska.

liczenia dzienne lądowe:

- łabędź niemy, gęgawa, ohar, cyranka, błotniak łąkowy, błotniak zbożowy, błotniak stawowy, kokoszka, łyska, żuraw, sieweczka obroźna, czajka, biegus zmienny, batalion, kulik wielki, rycyk, krwawodziób, kszyk, mewa srebrzysta, zimorodek, skowronek, dymówka, świergotek łąkowy, pliszka siwa, pliszka żółta, pliszka cytrynowa, pokląskwa, białyzytka, piegża, cierniówka, wąsatka, gąsiorek, wrona siwa, makolągwa, dziwonia, potrzos.

liczenia wieczorne i nocne:

- bąk, przepiórka, derkacz, zielonka, kropiatka, wodnik, brzęczka, świerszczak, trzciniak, rokitniczka, wodniczka, łożówka, trzcinniczek.

Awifauna wysp Bielawki, Karsiborska Kępa i Karsibór w latach 1997-2000 - tabele z danymi (wędrówki i zimowanie)

Poniższe zestawienia są kontynuacją cyklu danych pochodzących z raportu „Awifauna wysp Bielawki, Karsiborska Kępa i Karsibór w latach 1997-2000” prezentowanego w poprzednim numerze A.I.O. „Larus”.

Lista gatunków ptaków przelotnych i zalatujących nieregularnie na Karsiborską Kępę w latach 1997-2000

Gatunek	Kategoria	Liczebność
Kormoran	P	~1500
Bąk	P	
Czapla nadobna	N	
Czapla biała	N	
Czapla siwa	P	150
Bocian biały	P	
Bocian czarny	P	3
Łabędź czarnodzioby	N	10-15
Łabędź krzykliwy	P	~50
Łabędź niemy	P	~30
Gęś zbożowa	P	~50
Gęś białoczelna	P	~100
Gęgawa	P	~350
Bernikla kanadyjska	N	
Bernikla obrożna	N	
Bernikla białolica	P	15
Ohar	P	17
Świstun	P	300-350
Krzyżówka	P	
Krakwa	P	
Rożeniec	P	15
Płaskonos	P	
Cyraneczka	P	300-350
Cyranka	P	
Głowienka	P	
Czernica	P	
Ogorzałka	P	
Uhla	N	
Gągoł	P	
Bielaczek	P	500
Szlachar	P	~150
Nurogęs	P	1500
Kania ruda	P	
Kania czarna	P	
Błotniak łąkowy	P	
Błotniak zbożowy	P	~5
Błotniak stawowy	P	
Krogulec	P	
Jastrząb	P	~5
Trzmielojad	P	1
Myszołów	P	

Myszołów włochaty	P	
Orlik krzykliwy	P	1
Rybołów	P	1
Kobczyk	P	1
Pustułka	N	
Kobuz	P	
Sokół wędrowny	P	1
Drzemlik	P	1
Przepiórka	P	
Derkacz	P	
Zielonka	P	
Kropiatka	P	
Łyska	P	100-150
Żuraw	P	30-50
Ostrygojad	N	
Sieweczka obrożna	P	3
Sieweczka rzeczna	P	
Siewka szara	P	1
Siewka złota	P	1
Siewnica	P	3
Czajka	P	250
Kamusznik	N	
Biegus rdzawy	P	~10
Biegus krzywodzioby	P	~10
Biegus zmienny	P	20
Biegus mały	P	3
Batalion	P	~150
Kulik wielki	P	~40
Kulik mniejszy	P	1
Rycyk	P	
Krwawodziób	P	~20
Brodziec śniady	P	50
Kwokacz	P	10
Łęczak	P	150
Brodziec piskliwy	P	2
Samotnik	P	2
Brodziec pławny	P	1
Kszyk	P	~500
Mewa mała	P	
Śmieszka	P	
Mewa pospolita	P	200-400
Mewa srebrzysta	P	200-400
Mewa siodłata	P	20
Mewa żółtonoga	N	
Rybitwa rzeczna	P	15-20
Rybitwa popielata	P	1
Rybitwa białoczelna	P	
Rybitwa wielkodzioba	P	
Rybitwa czarna	P	150

A.I.O. „Larus” - luty 2002

Grzywacz	P	
Siniak	P	1-2
Kukułka	P	
Puszczyk	N	1-2
Jerzyk	P	
Zimorodek	P	3-4
Żoła	N	1
Dzięcioł czarny	N	
Dzięciołek	N	
Skowronek	P	110
Brzegówka	P	
Oknówka	P	
Świergotek drzewny	P	
Świergotek łąkowy	P	
Świergotek rdzawogardły	P	1
Pliszka siwa	P	
Pliszka żółta	P	
Pliszka cytrynowa	N	1
Strzyżyk	P	
Rudzik	N	
Pokląska	P	
Białorzotka	P	5
Kos	P	1-2
Kwiczół	P	15-20
Drożdżik	P	5
Śpiewak	P	1-2
Brzęczka	P	
Świerszczak	P	
Trzciniak	P	
Rokitniczka	P	
Wodniczka	P	
Łozówka	P	
Trzcinniczek	P	
Pieczęta	P	
Cierniówka	P	
Piecuszek	N	
Pierwiosnek	N	
Modraszka	P	
Bogatka	P	
Srokosz	P	1-2
Szpak	P	500-1000
Sójka	N	
Kawka i gawron	P	~3000
Wrona siwa	P	
Zięba	P	
Jer	P	15
Szczygieł	P	
Makolągwa	P	
Potrzos	P	
Śnieguła	N	1

Lista gatunków ptaków przelotnych i zalatujących nieregularnie na wyspę Karsibór w latach 1997-2000

Gatunek	Kategoria	Liczebność
Perkozek	P	
Perkoz dwuczuby	P	
Kormoran	P	~1500
Bąk	P	
Czapla siwa	P	
Czapla biała	N	
Bocian czarny	P	3
Bocian biały	P	12
Łabędź niemy	P	
Łabędź czarnodzioby	P	~10
Łabędź krzykliwy	P	~50
Gęś zbożowa	P	
Gęś białoczelna	P	
Gęgawa	P	
Bernikla kanadyjska	N	
Bernikla białolica	P	
Ohar	P	
Świstun	P	
Krakwa	P	
Cyraneczka	P	
Krzyżówka	P	
Cyranka	P	
Płaskonos	P	
Głowienka	P	
Czernica	P	
Ogorzałka	P	
Gągoł	P	
Bielaczek	P	
Szlachar	P	
Nurogęś	P	
Kania czarna	P	
Kania ruda	P	
Bielik	P	
Błotniak stawowy	P	
Błotniak zbożowy	P	
Błotniak łąkowy	P	
Jastrząb	P	
Krogulec	P	
Myszołów	P	
Myszołów włochaty	P	
Pustułka	P	1
Kobuz	P	
Sokół wędrowny	P	1-2
Przepiórka	P	
Wodnik	P	
Derkacz	P	
Kokoszka wodna	P	
Łyska	P	~150

A.I.O. „Larus” - luty 2002

Żuraw	P	
Sieweczka rzeczna	P	
Sieweczka obrożna	P	
Siewnica	P	
Czajka	P	500-800
Biegus rdzawy	P	
Biegus zmienny	P	
Kszyk	P	
Słonka	P	
Kulik mniejszy	P	16
Kulik wielki	P	
Krwawodziób	P	
Samotnik	P	
Łęczak	P	
Mewa mała	P	
Śmieszka	P	
Mewa pospolita	P	
Mewa żółtonoga	P	1-2
Mewa srebrzysta	P	
Rybitwa wielkodzioba	P	
Rybitwa rzeczna	P	
Mewa siodłata	P	
Rybitwa czarna	P	
Siniak	P	
Grzywacz	P	
Kukułka	P	
Puchacz	N	1
Puszczyk	P	
Uszatka	P	
Sowa błotna	N	1-2
Jerzyk	P	
Zimorodek	P	10-15
Krętogłów	P	
Skowronek	P	
Brzegówka	P	
Dymówka	P	
Oknówka	P	
Świergotek drzewny	P	
Świergotek łąkowy	P	
Pliszka żółta	P	
Pliszka siwa	P	
Strzyżyk	P	
Pokrzywnica	P	
Rudzik	P	
Słowik szary	P	
Słowik rdzawy	P	
Podróżniczek	N	1
Kopciuszek	P	
Pleszka	P	
Pokląskwa	P	
Kos	P	
Drozd obrożny	P	1-2

Kwiczół	P	60-70
Śpiewak	P	
Drożdżik	P	15-20
Świerszczak	P	
Brzęczka	P	
Wodniczka	P	
Rokitniczka	P	
Łozówka	P	
Trzcinniczek	P	
Trzciniak	P	
Zaganiacz	P	
Jarzębatka	P	
Pieczęta	P	
Cierniówka	P	
Gajówka	P	
Kapturka	P	
Świstunka	P	
Pierwiosnek	P	
Piecuszek	P	
Mysikrólik	P	
Muchołówka szara	P	
Muchołówka mała	P	
Muchołówka żałobna	P	
Wilga	P	
Gąsiorek	P	
Srokosz	P	
Kawka	P	
Gawron	P	
Szpak	P	
Zięba	P	
Jer	P	
Kulczyk	P	
Dziwonia	P	
Czyż	P	
Krzyżodziób świerkowy	N	9
Potrzos	P	

Lista gatunków ptaków zimujących na wyspach Karsibór, Karsiborska Kępa i Bielawki w latach 1997-2000

Gatunek	Kategoria	Liczebność
Nur czarnoszyi	N	0-1
Perkoz dwuczuby	Z	
Kormoran	Z	300
Czapla siwa	Z	150-200
Łabędź niemy	Z	
Łabędź krzykliwy	Z	
Gęś zbożowa	N	
Gęś białoczelna	N	
Gęgawa	Z	400-5000
Krakwa	Z	
Cyraneczka	Z	

A.I.O. „Larus” - luty 2002

Krzyżówka	Z	
Cyranka	Z	
Głowienka	N	
Czernica	Z	
Gągoł	Z	
Bielaczek	Z	~1500
Szlachar	N	~50
Nurogęś	Z	3000-5000
Bielik	Z	
Błotniak zbożowy	Z	3
Myszołów włochaty	Z	6
Drzemlik	Z	1
Wodnik	N	0-1
Łyska	Z	150
Żuraw	N	2
Czajka	Z	150-200
Kszyk	N	~5
Słonka	Z	~3
Śmieszka	Z	
Mewa pospolita	Z	
Mewa srebrzysta	Z	

Mewa siodłata	Z	
Grzywacz	Z	
Świergotek łąkowy	Z	~30
Jemiołuszka	Z	
Strzyżyk	Z	
Pokrzywnica	Z	
Rudzik	Z	
Kwiczol	Z	~1500
Srokosz	Z	1
Kawka	Z	
Gawron	Z	
Szpak	Z	~150
Zięba	Z	
Czyż	Z	
Gil	Z	
Potrzos	Z	~10

Dane zestawil: *Piotr Tadeusz*

Relacja z seminarium "Ochrona obszarów mokradłowych" - Białowieża, 14-17 listopada 2001

Seminarium zorganizowane zostało przez **Północnopodlaskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (PTOP)** przy wsparciu finansowym Programu Małych Dotacji GEF UNDP.

Pierwszy dzień spędziliśmy w terenie. Pozostałe sesje seminarium odbywały się w Ośrodku Edukacji Przyrodniczej Białowieżskiego Parku Narodowego. Goście zakwaterowani zostali w trzech gospodarstwach w Białowieży, niezbyt odległych od siebie jak i od Ośrodka Edukacji. Organizator zapewnił także wszystkie podstawowe posiłki w czasie całego dnia pamiętając nawet o wegetarianach.

Trzon imprezy stanowiły dwa dni - czwartek (15. listopada) poświęcony działaniom PTOPTO związany z prowadzonymi projektami renaturalizacji i małej retencji na terenie Puszczy Białowieżskiej i doliny Narwi oraz piątek poświęcony na prezentację doświadczeń zaproszonych gości i podsumowanie minionego roku działalności **Porozumienia na Rzecz Ochrony Mokradel (PROM)**. Środa była dniem kwaterunków, a sobota głównie dniem zakończenia i podsumowania seminarium.

Od strony merytorycznej seminarium poruszało **problemy ochrony terenów mokradłowych** w różnych aspektach, zarówno technicznych jak i ekonomicznych czy prawnych.

Jak już wspominałem pierwszy dzień poświęcono działaniom PTOPTO. Podczas wyjazdu terenowego uczestnicy seminarium zapoznali się z budową progów piętrzących na puszczańskich rzekach w Nadleśnictwie Browisk i Bielsk, mającymi na celu zwiększenie retencji tych obszarów; odtwarzaniem oczek wodnych w rezerwacie PTOPTO Bagno Wasilkowo, mającym głównie na celu zapewnienie miejsc rozrodu dla płazów oraz efektami odtworzenia ujściowego odcinka rzeki Rudni, jednego z działań zmierzających do jej renaturalizacji. Popołudnie stało się

natomiast okazją do dokładniejszego omówienia tych projektów i dyskusji merytorycznej.

Następnego dnia dokonania swych organizacji prezentowali goście.

Andrzej Ruszewicz (Fundacja Ekologiczna Ziemi Legnickiej „Zielona Akcja”) wystąpił z dwoma referatami. W pierwszym omawiał kompleksowe działania w ochronie terenów podmokłych Przemkowskiego Parku Krajobrazowego uwzględniające działania techniczne (koszenie trzcinowisk, gospodarka wodą itp.) jak i współpracę z gminami i ich mieszkańcami. W drugim referacie przedstawił pierwsze doświadczenia użytkownika kotłowni na biomasę w celu utylizacji odpadów z prac ochronnych (jak koszenie trzcinowisk) i tym samym pozyskania źródła energii do ogrzewania budynku Zarządu Przemkowskiego PK (aspekt ekonomiczny w ochronie).

Paweł Jabłoński (Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków) zaprezentował dokonania OTOP w ochronie siedlisk lęgowych wodniczki, siewkowców oraz zespołów słonorośli w rezerwatach Karsiborska Kępa (rezerwat OTOP) i Beka. Przedstawione zostały stosowane metody ochrony (wypas, koszenie trziny) jak również podkreślona została niebagatelna rola współpracy ze społecznością lokalną. Pokazane zostały uzyskane efekty oraz krótko opisane założenia na przyszłość.

Mariusz Siłakowski (Pracownia Architektury Żywej) omawiał system łączący ochronę bioróżnorodności z gospodarką komunalną i energią odnawialną. System jest odpowiedzią na plany wykorzystywania roślinności bagiennej do celów innych niż rolnicze co pociąga za sobą problem racjonalnego zagospodarowania odpadów. System obejmuje odbiór i zagospodarowanie biomasy z Biebrzańskiego PN, selektywną

zbiórkę odpadów stałych, zagospodarowanie osadów ściekowych i technologie grzewcze na bazie biomasy.

Przemysław Nawrocki (WWF) w swym referacie przedstawił pierwsze doświadczenia i wnioski z eksperymentu na Batalionowej Łące w Biebrzańskim Parku Narodowym. Eksperyment ma na celu określenie wpływu przywrócenia ręcznego koszenia otwartych łąk turzycowych na takie elementy ekosystemu jak łęgowość siewkowców, łęgowość i sukces łęgowy wodniczki, faunę bezkręgowców, wybrane gatunki roślin.

Popołudnie tego samego dnia wypełnione zostało przez podsumowanie minionego roku w działaniach PROM. Wiele z założeń PROM realizowanych jest samodzielnie przez poszczególne organizacje-członków (zwłaszcza w czynnej ochronie) jednak równie wiele punktów z planu działań PROM pozostaje nie podjętych - o czym dobitnie świadczyła cisza podczas analizy tabeli z planami i założeniami Porozumienia.

Sobota, będąca ostatnim dniem seminarium, przyniosła jeszcze dwa wystąpienia.

Tomasz Okruszko (SGGW) mówił o Ramowej Dyrektywie Wodnej Unii Europejskiej w kontekście ochrony terenów mokradłowych, a **Krzysztof Smolnicki** (Dolnośląska Fundacja Ekorozwoju) zaprezentował wersję elektroniczną Atlasu Obszarów Zalewowych Odry i nadodrzańskie propozycje do sieci Natura 2000.

Podsumowując, bez wątpienia seminarium było bardzo przydatne zwłaszcza dla tych osób i organizacji, które zajmują się czynną ochroną obszarów mokradłowych. Wymiana doświadczeń

pozwoliła na inne spojrzenie na własne działania, rozwiła wątpliwości bądź je pobudziła ale w pozytywnym znaczeniu - motywując do zweryfikowania własnych metod. Duże znaczenie miały tutaj dyskusje prowadzone zarówno w kontekście poszczególnych prezentacji jak i później „w kularach”.

Szkoda, że organizatorom nie udało się ściągnąć wszystkich zaproszonych - mam tu na myśli szczególnie panią Jagodę Sienkiewicz z Instytutu Ochrony Środowiska w Warszawie, która miała przybliżyć konwencję RAMSAR. Zwłaszcza, że spośród kilkudziesięciu obszarów IBA klasyfikujących się do objęcia konwencją w Polsce tylko 4 są nią objęte.

Podsumowanie to chciałbym zamknąć małą krytyką, a mianowicie dość krępujące było to, że organizator nie wyposażył gości w identyfikatory. Na pewno utrudniało to wzajemne kontakty. Więcej dyscypliny powinno się także wymagać od samych gości podczas wyjazdu terenowego - uniknie się wówczas dużych zmian w harmonogramie dnia.

Gratulując organizatorom - pomimo powyższych uwag - dobrej atmosfery i organizacji imprezy życzę sobie i Państwu aby następne „spotkanie mokradłowe” przyniosło jeszcze więcej pozytywnych efektów.

Relacjonował: Paweł Jabłoński

Fotografia: Andrzej Ruszlewicz

Wodniczka *Acrocephalus paludicola* na Karsiborskiej Kępie w 2001 roku

Terminy i metody kontroli

Na wyspie Karsiborska Kępa w 2001 roku prowadziłem badania wodniczki *Acrocephalus paludicola* w okresie pomiędzy **02. maja**, a **25. lipca** 2001 r. W okresie tym wykonałem **21 kontroli** (zawsze kontrolami obejmowałem obszar rezerwatu OTOP).

Rozkład wizyt w poszczególnych miesiącach:

- maj 9,
- czerwiec 10,
- lipiec 2.

Zazwyczaj (80% wizyt) kontrole rozpoczynałem w godz. 16³⁰-17³⁰, a kończyłem o godz. 20⁰⁰, czasami po 21⁰⁰. Jedną wizytę odbyłem całodzienną 10³⁰-20⁰⁰ na początku czerwca.

Podczas każdej kontroli nanosiłem na mapę trasę przejścia i wszystkie obserwowane wodniczki. W trakcie badań nie stosowałem stymulacji magnetofonowej w celu przywabiania ptaków. Większość kontroli była połączona z chwytniem ptaków.

Liczba wodniczek

W 2001 roku stwierdziłem następujące ilości terytorialnych ptaków na Karsiborskiej Kępie:

- **28 samców**, w tym 14 na terenie rezerwatu OTOP,
- **10 samic** (zaniepokojone, z pokarmem lub z podlotami), w tym 3 w rezerwacie.

Biorąc pod uwagę poprzednie lata w bieżącym roku nastąpił spadek liczby samców o 25% w porównaniu z 2000 r. i było około 55% mniej samców niż w roku 1999. Liczba samic była porównywalna z ilością z 1999 roku i przeszło trzykrotnie większa niż w 2000 r. Można przypuszczać, że na wyspie była jeszcze pewna liczba nie wykrytych lęgowych samic.

Obszar występowania wodniczek przedstawia mapka na str. 14.

Obrączkowanie

W okresie od 08. maja do 25. czerwca schwytałem w sieci ornitologiczne **24 ptaki** (7 w rezerwacie OTOP), w tym 5 zaobrączkowanych w latach ubiegłych. Schwytałem następujące ilości wodniczek:

- **samce** 15, w tym w rezerwacie 5,
- **samice** 8, w tym w rezerwacie 2,
- **pisklęta** 1.

Podobnie jak w latach ubiegłych, w przypadku każdego schwytanego ptaka:

- zakładałem kolorowe obrączki o indywidualnym kodzie, za wyjątkiem dwu ptaków, które były barwnie oznakowane w poprzednich sezonach,
- mierzyłem długość skrzydła i ogona,
- określałem płeć oraz wiek,
- określałem stopień otluszczenia,
- pobierałem pióra do badań roztoczy.

Warunki klimatyczno-środowiskowe

W bieżącym roku obszar lęgowisk wodniczki był „wilgotny” do początku wyprowadzania pierwszych lęgów. Brak wody na

terytorium lęgowym z początkiem czerwca mógł spowodować nie przystąpienie samic do drugich lęgów ewentualnie do powtórki utraconych lęgów.

Miały na to wpływ małe ilości opadów oraz niski poziom wód otaczających Karsiborską Kępe i w związku z tym niemożliwość przesiąkania wody na teren wyspy.

Roślinność

Zachodnia część wyspy, gdzie występuje wodniczka jest porośnięta trzciną. Wśród trzcinowisk są obszary, w których rośnie również turzycą. Część trzcinowiska jest tak gęsta, że prawdopodobnie uniemożliwia żerowanie wodniczkom i pozostaje niezajmowana. Orientacyjnie w bieżącym roku wykoszono około 1/3 obszaru trzcin.

Przyczyny spadku liczebności wodniczki

Przypuszczalne najważniejsze przyczyny spadku liczebności wodniczki to:

- bardzo duża gęstość roślinność na nie koszonych obszarach,
- presja intensywnie w tym roku „zerujących” błotniaków łąkowych *Circus pygargus* i stawowych *Circus aeruginosus*,
- brak odpowiedniego poziomu wody.

Inne negatywne aspekty

Do innych negatywnych aspektów wpływających na liczebność wodniczki zaliczyć można:

- prowadzenie w pierwszej połowie maja na terenach lęgowych wodniczki prac przy zbieraniu, sortowaniu i wywożeniu trzcin,
- składowanie trzcin i pozostawianie jej odpadów na terenach lęgów wodniczki,
- wypalanie trzcin wiosną na obszarze, gdzie rośnie turzycą,
- brak racjonalnego wykaszania trzcin.

Uwagi

- wyjątkowo w południowo-wschodniej części wyspy, gdzie jest wykaszana corocznie trzcina (w tym roku struktura wykoszenia była podobna) w bieżącym roku było o wiele mniej samców, a w ubiegłych latach osiągały one tam największe zagęszczenie,
- w trakcie badań wodniczki schwytałem i zaobrączkowałem 16 innych ptaków z 2 gatunków:

- **14 rokitniczek** *Acrocephalus schoenobaenus*,
- **2 potrzosy** *Emberiza schoeniclus*,

- pod koniec maja przeprowadziłem jedną kontrolę północnej części **Zajęczych Lęgów** (około 60% powierzchni) pomimo występowania obszarów turzycy dogodnych do lęgów i znacznej wilgotności nie stwierdziłem tam wodniczek. Być może występują tam pojedyncze wodniczki, które wykazują nieco inny behavior są bardziej skryte i wykazują aktywność tylko o zmierzchu, jak to mam miejsce na innych obszarach.

Autor raportu: **Grzegorz Kiljan**

Piotr przedstawia najciekawsze obserwacje

Prezentuję Wam tutaj najciekawsze obserwacje z okresu monitoringu ptaków lęgowych Karsiborskiej Kępy w sezonie 2001 (podałem oprócz nazwy, ilość, szatę lub zachowanie, daty obserwacji, miejsce obserwacji, nazwiska obserwatorów):

- Brzeczka *L. luscinoides* - 1 śpiewający samiec - 06. kwietnia - Karsiborska Kępa - P. Tadeusz, M. Kałwa.
- Orlik krzykliwy *A. pomarina* - 1 imm. - od 24. do 28. marca - Karsiborska Kępa - P. Tadeusz, P. Jabłoński.
- Bernikla białolica *B. leucopsis* - 1 ad. - 24. marca - Karsiborska Kępa - P. Tadeusz, P. Jabłoński.
- Orzeł przedni *A. chrysaetos* - 3 osobniki w przelocie na NW - 14. kwietnia - Karsiborska Kępa - P. Tadeusz, P. Jabłoński, K. Kapral.

Piotr Tadeusz